

## Globalashuv Davrida Migratsion Inqiroz

*Jalilov Baxtiyor Norqulovich*<sup>1</sup>

**Annotatsiya:** Bugungi globalashuv jarayonida migratsiya masalasi tobora dolzarblik kasb etib bormoqda. migratsiya jarayoni muayyan vaqtlarda kuchayib-pasayish tendensiyasiga ega boʻlib, maʼlum hudud, mamlakat, mintaqa ijtimoiy hayotiga oʻzining ijobiy, salbiy, kerak boʻlsa, siyosiy taʼsirini oʻtkazadi. Shu boisdan ham migratsiya jarayonini huquqiy tartibga solish, uni boshqarish masalalari alohida eʼtibor talab qiladi.

**Kalit soʻzlar:** globalashuv jarayoni, migratsiya masalasi, fuqarolarning huquqlari, manfaatlari, globalizatsiya va integrasion jarayonlar, fan, texnika, texnologiya, zamonaviy kommunikatsiyalar.

### KIRISH

XIX asr oxiri va XX asr boshida olimlar tilida globalashuv degan jumla paydo boʻldi.

Globalashuv insoniyat aql-zakovati, iqtidori va tinmay amalga oshirilgan mehnati evaziga fan, texnika, texnologiya, zamonaviy kommunikatsiyalar tizimida harakatga kelayotgan jarayon boʻlishi bilan bir vaqtda, ana shu omillarning neʼmati hamdir.

Chunki insoniyat ham oʻz taraqqiyoti tarixida erisha olmagan yutuqlarni bugun uning imkoniyatlaridan samarali foydalangan holda qoʻlga kiritmoqda. Lekin shunisi aniqki, yuqorida qayd etilgan yutuqlar bugungi taraqqiyotga qanchalik ijobiy taʼsir oʻtkazayotgan boʻlmasin, uning “ommaviy maʼnaviyat”ni shakllantirishi va uni taraqqiyot yoʻliga kirib borayotgan millatlar milliy maʼnaviyatiga singdirishga oʻtkazayotgan taʼsiri bilan solishtirsa, inqirozning toshi ogʻirlashib borayotganligi kuzatiladi. Albatta, bir tomondan qaraganda, bu jarayonning ijobiy jihatlari ham yoʻq emas.

Chunonchi, koʻpgina mamlakatlarga fan-texnika, texnologiya yutuqlarining jadal kirib kelishi globalashuv tufayli. Bu esa ularning iqtisodiy hayoti rivojiga, xalqlar turmush darajasining ortishiga ijobiy taʼsir koʻrsatmoqda. Shu tariqa bashariyatning umumiy intellektual salohiyati yuksalishiga yordam bermoqda.

Shuningdek, bugungi kunda xalqaro migratsiya ichki migratsiyaga nisbatan kuchli oqimlarni hosil qilib, bir tomondan norasmiy mehnat migratsiyasi ulushi oshib borsa, ikkinchi tomondan, majburiy tashqi migratsiya saldosi oʻsimoqda. Natijada, qabul qiluvchi mamlakatlar, migrantlarning nisbatan oʻz qatlamlari sanalgan ayollar va bolalarni joylashtirish va ular uchun zaruriy ijtimoiy shart-sharoitlarni yaratib berishda moliyaviy muammolarga duch kelmoqda.

### MUHOKAMA VA NATIJALAR

Maʼlumotlarga koʻra, dunyoning turli mamlakatlarida oʻrtacha 232 million nafar migrant yashaydi. Ularning aksariyati sayyoramizning shimoliy mamlakatlari hissasiga toʻgʻri keladi. Yevropa mehnat muhojirlari orasida eng jozibador manzil hisoblanadi. 2019 yil holatida mintaqa 82 million muhojirni qabul qilgan boʻlib, undan keyingi oʻrinlarni Shimoliy Amerika (59 million), Shimoliy Afrika va Gʻarbiy Osiyo mamlakatlari (49 million) egallagan.

Oxirgi oʻn yilliklarda globalizatsiya va integrasion jarayonlarining jadal rivojlanishi xalqaro mehnat almashinuvida ham oʻz aksini topdi. Birlashgan millatlar tashkiloti va Jahon iqtisodiy forumi maʼlumotlariga koʻra, 2015-2019 yillar oraligʻida xalqaro mehnat muhojirlari soni 11,4%ga

<sup>1</sup> Qarshi muhandislik iqtisodiyot instituti katta oʻqituvchi



ko'paygan. 2019 yilda muhojirlar soni jahon aholisining 3,5 foizini tashkil qilgan va ushbu ko'rsatkich 2000 yilga nisbatan 25%ga oshgan.

Muhojirlarning aksariyati (60%) o'z mintaqasidagi qo'shni mamlakatlarga ko'chib o'tgan. Xususan, 2015 yilda 59 millionga yaqin osiyolik o'z yurtidan mintaqadagi boshqa mamlakatga ko'chib o'tgan bo'lsa, 40 million yevropalik

Yevropaning boshqa davlatlarida qo'nim topgan.

Umuman olganda, Yevropa mehnat muhojirlari orasida eng jozibador manzil hisoblanadi. 2019 yil holatida mintaqqa 82 million muhojirni qabul qilgan bo'lib, undan keyingi o'rinlarni Shimoliy Amerika (59 million), Shimoliy Afrika va G'arbiy Osiyo mamlakatlari (49 million) egallagan.

Pandemiyaning xalqaro mehnat migratsiyasiga ta'siri aksariyat mehnat muhojirlari iqtisodiyotning norasmiy sektorida vaqtincha va huquqlari himoyalangan ishlarda faoliyat yuritishadi. Ko'pgina mamlakatlarda ushbu toifadagi insonlar o'sha davlatdagi milliy mehnat qonunchiligiga amal qilmaganligi sababli, pandemiya kabi favqulodda vaziyatlarda ularning ijtimoiy va iqtisodiy himoya choralaridan foydalana olmaslik xavfi yuqori. Xususan, KOVID-19 bilan bog'liq inqiroz sharoitida ba'zi mamlakatlarda mehnat muhojirlariga nisbatan diskriminatsiya, ishdan bo'shatish, mehnat sharoitining yomonlashishi va boshqa shu kabi salbiy holatlarning oshishi kuzatilmoqda.

Aksariyat muhojirlarning turli sabablarga ko'ra sog'liqni saqlash tizimidan foydalana olmasligi, virusning yanada keng va jadal sur'atlarda tarqalishiga olib kelmoqda. Aksincha, tibbiy xizmatlardan foydalangan taqdirda, bu ularning moliyaviy ahvolini yanada yomonlashtirib, kambag'allik qopqoniga tushish ehtimolini ko'paytiradi. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti ma'lumotiga ko'ra, iqtisodiy inqirozdan oldingi davrda dunyo bo'ylab yiliga 100 million nafar aholi sog'liqni saqlash uchun sarflangan xarajatlar tufayli kambag'allik darajasiga tushib qolar edi.

Shuningdek, qattiq karantin choralarining joriy qilinganligi va davlatlararo transport qatnovlarining cheklanganligi tufayli muhojirlar mehnat bozoridagi ish o'rinlarning keskin kamayishi va ish xaqi miqdorining tushishi kabi qiyinchiliklarga duch kelishmoqda.

Hisob-kitoblarga ko'ra, 2020 yilning ikkinchi choragida ish o'rinlarining qisqarishi dunyo bo'ylab 10,5 %ga teng bo'ldi. Boshqacha aytganda, joriy yilning 2choragida dunyo bo'ylab ishsizlar soni 195 million nafarga ko'paydi. Mintaqalar kesimida, Amerika (-12,4%), Yevropa va Markaziy Osiyo (-11,8%) hududlarida raqamlar o'rtacha ko'rsatkichlardan ham salbiyroq tus oldi. Undan tashqari muhojirlarning aksariyati faoliyat olib boradigan iqtisodiyotning norasmiy tarmoqlaridagi o'rtacha ish haqi -60%ga qisqargan bo'lib, Yevropa va Markaziy Osiyo mintaqasida mazkur qisqarish -70%ga teng[1].

Ma'lumki, bugungi kunda tashqi mehnat migratsiyasini tartibga solish, uning salbiy oqibatlarini bartaraf etish har bir mamlakat oldida turgan dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

Migratsiya masalalari, ayniqsa, oxirgi o'n yillikda jahon hamjamiyatini jiddiy tashvishga solayotgan mintaqaviy va mahalliy nizolar, ishsizlik, qashshoqlik kabi muammolar zamirida yanada ahamiyatli bo'lib bormoqda. BMT ma'lumotlariga ko'ra, hozirgi vaqtda dunyoda 250 milliondan ortiq shaxs migrasion jarayonlarning ishtirokchisi hisoblanadi.

Mamlakatimizda migrantlar huquqlarini kafolatlash yuzasidan qator ijobiy ishlar amalga oshirildi. Tashqi mehnat migratsiyasini tartibga solish maqsadida 10 ta normativ-huquqiy hujjat qabul qilindi. Xususan, 2020 yil sentabr oyida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining tashqi mehnat migratsiyasi sohasidagi vakolatli organlar faoliyatini takomillashtirish, chet elda ishlashni istagan shaxslarni o'qitish, chet elda bo'lish paytida fuqarolarning huquqlarini himoya qilish, ish bilan ta'minlash, shuningdek qaytib kelgan mehnat muhojirlari, ularning oila a'zolarini ijtimoiy qo'llab-quvvatlashga qaratilgan qarori qabul qilindi.

Shuningdek, inson huquqlari bo'yicha O'zbekiston Respublikasining Milliy strategiyasi doirasida jamiyat, davlat va inson manfaatlariga daxldor migratsiya masalalarini hal etish, sohadagi munosabatlarning barqarorligini ta'minlash, migrantlar huquqlariga oid xalqaro standartlarni milliy



qonunchilikka implementatsiya qilish nazarda tutuvchi “Mehnat migratsiyasi to‘g‘risida”gi qonun loyihasi ishlab chiqildi[2].

Demak, migratsiyaga nafaqat tashkiliy, balki qonuniy nuqtai nazardan ham uning strategiyasini inobatga olgan holda choralar ko‘rilmogda. Aytish joizki, migratsiya masalalari o‘z ichiga faol, o‘rta yosh va yosh aholini qamrab oladi. Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi tomonidan tashqi migratsiyaga moyil bo‘lgan aholining rasmiy statistikasi yuritiladi va xorijiy davlatlarda mehnat faoliyatini yuritayotgan aholining monitoringi olib boriladi, chunki bu birinchi galda mamlakatning imidjini belgilab beradi. Norasmiy migratsiya bilan qamrab olingan aholining monitoringini olib borish qiyin. Chunki bu yo‘nalishda Ichki ishlar vazirligi, mahallalarga ham topshiriqlar berilgan bo‘lsada, bunday statistikani yuritish qiyin. Chunki viloyatdan poytaxtga mehnat qilish uchun ketayapman deb, boshqa viloyatlar yoki qo‘shni respublikalarga chiqib ketayotgan yurtdoshlarimiz ham yo‘q emas. Albatta muhojirlarning ma’lumotlar bazasini shakllantirish va davlatlararo ma’lumot almashinish masalasi muhim[3].

## XULOSA

Xulosa qilib aytganda, globallashuvni to‘siq qo‘yib, chegara tortib ushlab bo‘lmaydi. Hindistonlik mashhur davlat arbobi Mahatma Gandining qo‘yidagi so‘zlarida: “Men uyimning darvoza va eshiklarini doim mahkam berkitib o‘tira olmayman, chunki uyimga toza havo kirib turishi kerak. Shu bilan birga, ochilgan eshik va derazalarimdan kirayotgan havo dovul bo‘lib uyimni ag‘dar-to‘ntar qilib tashlashi, o‘zimni esa yiqitib yuborishini ham istamayman”. Shuning uchun ham, milliy istiqlol g‘oyasi bugungi globallashuv jarayonida uyimizni, hayotimizni toza havo bilan ta‘minlab, ayni paytda. “dovullar”dan saqlash omili ekanligini anglashimiz zarur.

## REFERENCES

1. Inqiroz ichidagi inqiroz: COVID-19 va xalqaro migratsiya.
2. <https://review.uz/oz/post/inqiroz-ichidagi-inqiroz-covid-19-va-xalqaro-migratsiya>
3. O‘zbekiston Respublikasi fuqarolarining Rossiya Federatsiyasidagi huquqlari: mehnat migrantlari va ularning oila a‘zolari" mavzusidagi O‘zbekiston - Rossiya forumi tafsilotlari
4. Nargis Qosimova. “O‘zligimdan voz kechdim” yoki mehnat muhojirining armoni.
5. <https://nargis.uz>
6. <https://meningfikrim.uz/uz/news/view/253>
7. [http://www.ecoross.ru/files/books2019/Katalog\\_UzGO\\_2019.pdf](http://www.ecoross.ru/files/books2019/Katalog_UzGO_2019.pdf)
8. [http://chinoz.uz/uz/pages/news\\_uzbekistan/](http://chinoz.uz/uz/pages/news_uzbekistan/)

